

Nr 264.

Av herr von Sneidern, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.*

I prop. nr 205 framlägger Kungl. Maj:t förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom. Denna lag är avsedd att ersätta såväl 1906 års förbudslag för Norrland, som den provisoriska lagen för södra Sverige. Denna senare lag har tillämpats i fyra år. Den har gällt i ett område, som i stor utsträckning saknat de förutsättningar för lagens behövlighet, vilka på sin tid framtvingade norrlandslagen. Svårigheten att avskilja de delar av södra Sverige, där behov av en norrlandslagstiftning gjorde sig gällande, föranledde på sin tid, att norrlandslagen fick omfatta hela södra Sverige. Samma praktiska svårigheter förhindra även nu en förbudslagstiftningen lämpad rationell uppdelning av landet. Man får därför godtaga en för hela landet gällande lagstiftning. Det gäller då att ge lagstiftningen sådan elasticitet, att den ej blir för den enskilde onödigt tryckande, eller för näringslivet onödigt hämmande särskilt i sådana landsdelar, där sociala motiv saknas för lagstiftningen. Att den provisoriska lagen utan alltför stora olägenheter kunnat tillämpas i fyra år, är för ett avgörande omdöme om denna otillräckligt. Dels är tiden för kort, för att man därunder skulle kunnat inhämta avgörande erfarenheter. Men framför allt ha dessa fyra år varit en tid av sällsynt stagnation inom näringslivet. Huru de nuvarande ytterst stränga bestämmelserna skulle verka under andra tider, vet man ej. I förväntan på dessa är emellertid lämpligt att med stöd av den erfarenhet, som dock kunnat vinnas, ersätta den stränga provisoriska lagen med en definitiv lagstiftning, som skänker envar en honom tillkommande ekonomisk rörelsefrihet, den där samtidigt ej leder till social skada.

Ändamålet med den norrländska förbudslagen var att avbryta den norrländska sågverksindustriens fortgående latifundiebildning. Denna hade visat sig nationalekonomiskt fördelaktig, genom den möjlighet den gav till ett rationellt skogsbruk, men de sociala verkningarna voro sådana, att de tvingade till ett ingripande av lagstiftningen. När tecken visade sig till en liknande utveckling i södra Sverige, var man på sin vakt och handlade med stöd av i Norrland vunnit erfarenhet. Det har städse i Norrland och i Sydsverige varit skogen, producent av sågverkens och pappersindustriens råvara, som varit föremål för de stora

kapitalsammanslutningarnas naturliga önskan att behärska. Jorden och dess forna ägare och nuvarande brukare har varit ett onus för de stora skogsdomänerna. Jord för idkande av jordbruk har ej varit och är ej något föremål för latifundiebildning. Kapitalet aktar sig visligen. Det stora kapitalet söker sig ej till jorden för att uppsluka och sammanföra den i stora komplex. Det är lantmannen, som måste söka sig till kapitalet för att där finna hjälp till förvärv av den jord, som är det för honom nödiga verktyget för att uppehålla livet. Stundom kan detta kapitalförvärv lämpligast ske, om förvärvaren använder sig av bolagsform vid sin verksamhet. Det är då meningslöst att förbjuda lantmannen en form för ekonomiskt samarbete, som vid all annan ekonomisk verksamhet visat sig vara den mest praktiska, och detta av den anledning att vissa bolag som jordägare visat sig vara till skada.

En lagstiftning bör ej mer än nödigt är inskränka den ekonomiska rörelsefriheten. Ej ens om rörelsefrihetens inskränkning begränsas till en nödtvungen passage genom administrationens pappersskvarn och god utsikt finnes att vederbörande ur denna återkommer oskadad. Man bör med uttryckliga föreskrifter för administrativt ingripande uppsöka de områden, där ohägn kan befaras och undvika sådana, där riskerna äro minimala. Det skapas intet lyckotillstånd genom att tvinga var och en att skaffa sig administrativt tillstånd för varje steg, som han måste ta på det ekonomiska livets område.

Det är ej utan, att man i den föreliggande propositionen finner mer av teoretisk principfasthet än av praktiskt grepp på frågan. Vill man, att lagen skall verka till socialt gagn utan att onödigt skada berättigade intressen, bör en omarbetning på vissa punkter företagas. Det går ej att lita till Kungl. Maj:ts koncessionsrätt. Denna är redan i lagtexten snävt begränsad. Och departementschefen har dragit försorg om, att motiveringen ej lämnar stöd för friare tolkningar. Dep. chefen upplyser, att Kungl. Maj:ts koncessionsrätt enligt 1906 års lag avsetts skola erhålla en restriktiv tillämpning. Han utläser detta ur stadgandets ordalydelse och norrlandskommitténs motivering. Det är mycket möjligt, att dep. chefen har rätt. Men vad som är visst är, att många av dem, som bidrogo till den riksdagsmajoritet, som år 1921 utsträckte 1906 års lags tillämpning till södra Sverige, ej tänkte sig den restriktiva tillämpning, som Kungl. Maj:t hittills ansett böra komma till användning.

Utom i de fall, där enligt förslaget § 4 Konungen »må giva» bolag rätt att förvärva fastighet, med vilket uttryck avses att beteckna »lindrigare koncessionsgrunder», kommer vid koncession hädanefter strängare villkor än hittills att tillämpas. Önskar man, att koncession i vissa fall skall lämnas, är därför synnerligen angeläget att tillse, att dessa fall komma med bland dem, där Konungen »må giva» koncession. Med beaktande av tillämpade och uttalade sympatier för restriktiva tolkningar på detta område, kräver även försigtigheten liksom omsorgen om att undvika onödiga besvärande formaliteter, att man i fall, där endast enstaka avslag böra få förekomma, hellre släppa hela fordran på koncession. Sådana fall äro de mycket omdiskuterade, vilka äro upptagna i punkt 1 av § 4, där, som även av lagrådet påpekats, innehållet i den gamla lagens § 7 bör bibehållas.

Av återstående punkter i § 4 behöver särskilt punkt 4 ett tillägg. Enligt denna medgives bolag rätt att förvärva fastighet för att driva jordbruk och därmed skaffa sina arbetare livsförnödenheter. Men att skaffa dem vedbrand och bolaget självt husbehovsvirke genom fastighetsförvärv, skall tydligen vara förbjudet. Det behöver emellertid ej vara svårt att göra den skillnad, att bolag förbjödes att köpa fastighet för att därmed förvärva skog till råvara för sin verksamhet eller till avsalu, men däremot medgives rätt att förvärva skog för sitt eget behov.

Vidare vill jag föreslå en ny punkt under denna §. Det gäller medgivande för enskilda att under bolagsform besitta viss fastighet, då avsikten är att använda bolaget som lämplig administrationsform för en i regel redan ägd fastighet. Det är oftast stärbhusdelägare, som på detta sätt önska tillsvidare behålla en fädernegård — det må vara på grund av dess affektionsvärde eller därför att tidpunkten för en gynnsam realisation ej föreligger. Ingen av arvingarna har ekonomiska förutsättningar att åtminstone vid tillfället övertaga det hela. Eller också kunna alla vilja vara med om att dela en eventuell blivande vinst och äro därför beredda att gemensamt stå risken av en fortsatt besittning. Aktiebolagsformen är då den mest praktiska formen för samarbete. Kungl. Maj:t kan förhindra varje ytterligare fastighetsförvärv av bolaget, varför varje risk för latifundiebildning är utesluten. Erfarenheten visar också, att bolag av detta slag i regel ej bli så gamla. Ingen tänkbar skada kan av bolaget åstadkommas. Men en omedelbar realisation kan, förutan att eventuellt plågsamt beröra arvingarna, bringa dem en avsevärd ekonomisk förlust. Vid en hastig realisation är det också, så snart det är fråga om en skogsegendom, skogsjobbarna, som i främsta rummet förekomma som lagliga spekulanter. Den skada, som på detta sätt åstadkommes, har man intet sinne för. Ett annat fall som kan förekomma och också har förekommit, är att några konkursborgensmän för att minska sina förluster genom omedelbar realisation önska i bolagsform behålla viss boets skogsmark för att efter skogens tillväxt vid lägligt tillfälle tillgodogöra sig denna. Denna utväg är nu praktiskt stängd.

En praktisk synpunkt, som bör beaktas, då lagen nu göres definitiv, är att det bör beredas den enskilde möjlighet att få reda på huruvida, om ett bolag bildas, detta kan få tillåtelse att göra ett visst fastighetsförvärv. Den i affärlivet mycket vanliga företeelsen, att ett bolag bildas för visst ändamål, är något för denna lag främmande. Enskilda kunna få koncession till anläggande av en järnväg, varefter koncessionen överlämnas till det för järnvägens byggande alltid nödvändiga bolaget. En liknande ordning borde även enligt denna lag göras möjlig. Som det nu är, skall en stor papperskvarn till kanske ingen nytta sättas i gång. Ett bolag bildas, utredning företages och till sist resulterar det hela i ett avslag från Kungl. Maj:t. Göres en framställning från enskild man blir denna framställning av formella skäl avvisad.

Bland övriga ändringar, som lämpligen böra företagas, vill jag påpeka några.

I § 1 bör ändring göras i enlighet med vad Sveriges stadsdomare föreslå. Att utvidga den nuvarande lagens tillämplighetsområde till stadsjord synes skäligen överflödigt. Dep.-chefen försvarar denna utvidgning därmed, att inom

städernas områden »stundom finnas verkliga bondejordbruk». Men lagens mening bör väl dock vara avlägsna det hot, som bolagsväldet på sina håll utövar mot vår bondestam, och ej att förhindra varje bonde i Sveriges land, han må nu bo var som helst och kanske i detta fall vara i besittning av en gård, som ändock snart kommer att uppslukas av staden, att sälja till ett bolag, som för honom kan vara den förmånligaste köparen.

I § 3 bör sådan ändring företagas, som förordas av lagrådet. Den förklaring, som dep.-chefen lämnar i anledning av lagrådets anmärkning, kan icke anses vara tillfredsställande. Länsstyrelsen i Gotlands län har uttalat, att en rationell brytning av kalksten ur på ön varande s. k. hållmark knappast kan förväntas ske utan genom bolag. Om nu icke säljarna med denna mark företagit sådana arbeten, att marken kan gå under namn av stenbrott, måste efter dep.-chefens uttalande ett nybildat bolag åtminstone gå till Kungl. Maj:t för att erhålla koncession, vilket torde vara överflödigt.

I § 5 är den nyheten införd, att i *lagen* angives hur K. B. skall utreda de koncessionsansökningar, som skola för avgörande befordras till Kungl. Maj:t. Då därjämte i *lagen* är intagen den gamla bestämmelsen, att Konungen meddelar närmare föreskrifter rörande hur utredningen skall verkställas, har man svårt att förstå, varför bestämmelserna också skola införas i *lagen*. Dep.-chefen säger, att bestämmelserna ha införts i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande föreskrift i lag den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning. Enligt denna lag föreskrives emellertid, att K. B. »där så finnes *lämpligt* över ansökningen hör nämnd eller myndighet — — —». I lagförslaget heter det åter: Innan utlåtandet angives »*skall* K. B., där det ej av särskild anledning finnes icke vara erforderligt, över ansökningen höra» etc. Alltså praktiskt taget en ofrånkomlig skyldighet. Särskilt angives, att hushållningssällskapens förvaltningsutskott skola höras. Men detta utskott sammanträder sällan, varför ett obligatoriskt hörande betyder en i vissa fall överflödig tidsutdräkt. Däremot finnes ej angivet, att skogsvårdsstyrelsen skall höras. Denna styrelse är likvisst för detta område särskilt sakkunnig, och dess sakkunskap har även hittills tagits i bruk. Mest praktiskt är att slopa alla dessa bestämmelser i *lagen* och sedan låta Kungl. Maj:t i administrativ väg lämna de föreskrifter, som erfarenheten kommer visa vara lämpliga.

På grund av vad jag ovan anfört, hemställer jag,

att riksdagen vid eventuellt bifall till prop. nr 205 måtte antaga den nya förbudslagen med av vederbörande utskott formulerade ändringar enligt ovan gjorda påpekanden.

Stockholm den 2 april 1925.

Axel von Sneidern.